

УДК 911.2

ПРИРОДНІ УМОВИ ТА РЕСУРСИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ РЕКРЕАЦІЙНИХ ЛІСОКУЛЬТУРНИХ СИСТЕМ ПІВНІЧНО-ЗАХІДНОГО ПРИАЗОВ'Я

Яценко А.Д.

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка
E-mail: anastasiya.yacenko.88@mail.ru*

У статті розглянуті природні умови та ресурси регіону Північно-Західного Приазов'я, а саме територіальних рекреаційних лісокультурних систем. Описані територіальні межі регіону дослідження, тектонічна та геоморфологічна структура, гідрографічна мережа та клімат регіону, ґрунтово-рослинний покрив та тваринний світ. Наведені головні природні фактори, які сприяють розвитку туризму та рекреації, а саме вплив лісових насаджень на стан атмосфери, зниження швидкості вітру, створення особливого мікроклімату у лісі та виділення фітонцидів.

Ключові слова: регіон Північно-Західного Приазов'я, домінуюча порода, екотони, лісонасадження.

ВВЕДЕННЯ

Регіон Північно-Західного Приазов'я досліджувався вченими географами переважно у розрізі окремих компонентів, комплексних досліджень майже не проводилось. Проводилися вони переважно у 70-80 роках [2, 3]. Великий вклад у вивчення та дослідження регіону зробили такі вчені як Воровка В.П. (дослідження геоморфологічної структури, Петроченко В.І. (дослідження гідрографічної мережі), Коломійчук В.П. (дослідження флори регіону), Шелегеда В.І., Тарасов В.В. (дослідження тваринного світу). Багато досліджень було проведено на базі лісових насаджень Північно-Західного Приазов'я, але всі вони направлені на вивчення ролі лісів у захисті ґрунтів від ерозії, фізичного видування та поліпшення стану сільськогосподарських угідь. Лише з першої половини ХХ століття їх почали розглядати як рекреаційні об'єкти. Дослідженням рекреаційної ролі лісових насаджень займалися такі вчені як Поляков О.К., Кошелєв О.І., Рева М.Л., Глухов О.З., Кучина Є.В. Цей напрямок вивчення природних ресурсів Північно-Західного Приазов'я ще не досить вивчений та потребує дослідження та опису, тому що територіальні лісокультурні системи регіону є унікальними, вони зростають у не сприятливих для них умовах. Це зелений оазис серед посушливого приазовського степу, який повинен відповідним чином використовуватись для туризму та рекреації, одночасно зі збереженням природної складової. Дослідження природних ресурсів та умов для рекреації є досить актуальним в наш час, тому що попит на лісовий відпочинок постійно збільшується та приносить економічний дохід. Майже всі ліси Північно-Західного Приазов'я є штучними. В невеликій кількості є залишки плавневих і байрачних лісів. Площа лісокультурних систем на території Північно-Західного Приазов'я складає 5145 га. Серед них виділяється Велико-Анадольське лісництво – найбільший штучно створений ліс у Європі, Старо-Бердянський ліс, Радивонівське та Богатирське (Алтайське) лісництво. Майже всі вони були створені у першій половині ХІХ століття за для підвищення сільськогосподарський

врожаїв, забезпечення населення деревиною та захисту від пилових бур. В наш час лісові насадження перетворилися в цілі рекреаційні системи з необхідним обладнанням, обслуговуючою інфраструктурою та органом керівництва. В територіальних рекреаційних системах розміщені дитячі оздоровчі табори та база відпочинку (Forest Park у Велико-Анадольському лісі), а також науково-дослідні станції. Форма заповідання заказників не суперечить закону України “Про природно-заповідний фонд” та дозволяє проведення різних видів рекреації та туризму. Територіальні рекреаційні лісокультурні системи – це центри лісового відпочинку та туризму у Північно-Західному Приазов’ї.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Поняття «Північно-Західне Приазов’я» з’явилося та утвердилось у географічній літературі з 50-60-х років ХХ століття. Під ним розуміється територія, прилегла до північно-західного узбережжя Азовського моря. Виходячи з басейнового принципу виділення природних кордонів, Північно-Західне Приазов’я обмежується: зі сходу лінією вододілу річок Берди і Кальміусу з Кальчиком; з заходу і північного заходу – вододілом річок Дніпра і Молочної (з врахуванням басейну р. Великий Утлюк); на півночі – лінією вододілу Приазовської височини між річками Бердою (з Каратишем і Каратюком) та системою приток Мокрої, Сухої Конки і Гайчура з Кам’янкою [4]. З півдня територія обмежена береговою лінією Азовського моря з його затоками і лиманами.

Територія розташована у межах південного і посушливого Степу помірних широт північної півкулі. Простягається з півночі на південь приблизно на 130 км, а зі сходу на захід – понад 200 км.

1. Геолого-геоморфологічна структура регіону

У тектонічному відношенні територія розміщена у межах південної окраїни Українського кристалічного щита (Приазовський масив) і прилеглої до нього з південного заходу Причорноморської западини. Південні, західні і східні схили щита вкриті товщею мезозойсько-кайнозойських осадових порід, потужність яких зростає у західному і південному напрямках. Глибина залягання кристалічних порід збільшується від Приазовського блоку щита, де вони виходять на поверхню у напрямку на захід та південь території. Так, наприклад, в районі с.м.т. Куйбишеве кристалічні породи не перекриті осадовими товщами, у межах м. Мелітополя поверхня кристалічних порід розміщується на глибині близько 500 м, а у верхів’ях Утлюцького лиману кристалічний фундамент занурений під осадові товщі на глибину понад 1600 м. [7].

Рельєф Північно-Західного Приазов’я досить різноманітний і залежить від тектонічних структур та інтенсивності прояву екзогенних геоморфологічних процесів. Згідно схеми геоморфологічного районування у межах Північно-Західного Приазов’я виділяється Приазовська височина та Причорноморська низовина, до складу яких входять геоморфологічні райони: Приазовська вододільна структурно-денудаційна височина, Приазовська похила розчленована акумулятивно-денудаційна рівнина, Приазовська акумулятивна низовинна рівнина,

Причорноморська акумулятивна лесова рівнина [5]. Кожному з цих геоморфологічних районів характерний свій набір типів і форм рельєфу, розвиток і зміна яких відбувається під впливом різноманітних рельєфоутворюючих факторів.

Загальна зміна висот у межах Північно-Західного Приазов'я відбувається поступово з південного заходу на північний схід від 5-10 м над рівнем моря поблизу затоки Сивашик до 250-300 м і вище над рівнем моря у межах Приазовської височини. Рельєф поверхні ускладнений ярами і балками, при цьому основна їх кількість концентрується на схилах височини південної і західної експозиції.

2. Кліматичні умови регіону

Клімат території помірно-континентальний з чітко вираженими посушливо-суховійними явищами – типовий клімат степів, який обумовлений особливостями надходження сонячної радіації, атмосферною циркуляцією і характером підстилаючої поверхні. Найважливішим фактором формування клімату є сонячна радіація. Радіаційні умови визначаються географічною широтою місцевості та станом атмосфери, що залежить від циркуляції атмосфери.

Клімат території формується під впливом морських повітряних мас, що приходять з Атлантичного та Північного Льодовитого океанів і трансформуються у континентальне помірне повітря. Арктичні повітряні маси, які приходять на територію області з півночі і північного сходу, приносять похолодання. У теплий період року на територію регіону надходить тропічне повітря, яке приносить посушливу погоду. Циркуляція атмосфери над Україною виникає в результаті взаємодії Сибірського максимуму, Ісландського мінімуму та Азорського максимуму. На місцевий клімат суттєвий вплив має Азовське море.

Територія Північно-Західного Приазов'я розташована південніше від смуги підвищеного тиску, у зв'язку з чим переважаючими вітрами у зимовий період є східні і північно-східні, а влітку частішають західні і північно-західні. Середня швидкість вітру коливається від 3,6 м/с до 4,2 м/с.

Спільна дія радіаційних факторів і переносу теплих та холодних повітряних мас відбивається на температурному режимі території. Середньорічна температура повітря коливається від 8,5°C до 9,6°C. Середня температура січня – від -3,5°C до -4,0°C, липня – від +23°C до +23,5°C [7].

Хід відносної вологості характеризується тим, що найвищі її значення спостерігаються у зимові місяці (86%). З квітня її значення поступово знижуються до мінімальних величин у липні (50%). Для території в цілому характерний континентальний тип річного ходу опадів з максимумом навесні і влітку та мінімумом взимку. Річна кількість опадів коливається від 520 мм на північному сході у межах найвищих точок Приазовської височини до 349 мм на південному заході. Найменша кількість спостерігається у березні-квітні (від 25 до 35 мм). Потім починається поступове збільшення опадів, яке триває до липня. Оподи фронтальні, випадають у вигляді дощу і снігу, для літнього періоду характерні зливи. Сніговий покрив встановлюється у третій-четвертій декадах грудня, а сходить – у першій декаді березня. Висота снігового покриву 5-7 см, тривалість – 35-40 днів.

Випаровування на території області майже удвічі перевищує величину опадів, у зв'язку з чим коефіцієнт зволоження складає 0,6. За цим показником територія відноситься до регіонів з недостатнім зволоженням.

У лісонасадженнях створюється свій своєрідний мікроклімат, завдяки впливу лісу на склад атмосфери, підвищенню вмісту кисню та фітонцидів, зниженню кількості шкідливих газів та домішок, послаблюючи негативний вплив вітру. Вплив лісу приводить до зменшення амплітуди добових температур порівняно з не залісною територією, до значного зниження середньодобової температури та підвищення вологості повітря [1], що особливо важливо для проведення відпочинку у лісі, та стану насаджень, які ростуть у степовій природно-географічній зоні.

3. Гідрографічна мережа

На території Північно-Західного Приазов'я налічується 14 річок, як відносяться до басейну Азовського моря. Їх загальна довжина 944,1 км, а площа водозбору – 10613 км². Ці річки мають 30 приток довжиною понад 10 км I і II порядків сумарною довжиною 831 км, 423 притоки довжиною менше 10 км, а також систему балок і роздолів. Усі річки басейну Азовського моря відносяться до малих крім р. Молочної, яка є найдовшою річкою території (складається з трьох частин – власне Молочної, Токмачки і Токмака): від витoku до гирла її довжина складає 197 км. Малими річками Північно-Західного Приазов'я є річки Атманай, Великий Утлюг, Малий Утлюг, Ташенак, Джебельня, Домузла, Корсак, Лозуватка, Обитічна, Солона, Берда, Сухі Яли, Куца Бердянка [9].

Крім річок на території зустрічаються озера, розташування яких є закономірним. На узбережжі Азовського моря розташовані лиманні й лагунні озера. До перших відносяться лимани Молочний і Тубальський. На ділянці від Генічеська до Бердянська налічується кілька десятків лагунних озер. Найбільші з них – Лікувальне і Солоне на Обитічній косі, Червоне, Велике і Мале – на Бердянській косі. Їх площа коливається від 0,4 до 1,5 км² [3].

Усі територіальні рекреаційні лісокультурні системи регіону обмежуються річками та виходять до лиману, що сприяє поширенню водних видів рекреації та туризму, а також активному відпочинку. У Велико-Анадольському лісництві з середньою течією протікає річка Кальміус з правими притоками – Кальчиком та Мокрою Волновахою. Коефіцієнт щільності річкової мережі з обліком річок довжиною більше 10 км складає 0,16 - 0,25. Старо-Бердянське лісництво розташоване у долині р. Молочної (в нижній течії), на лівому пологому березі. Територіально воно обмежене з південного заходу і півдня штучним каналом р. Арабка та її руслом, на півночі і північному заході – руслом р. Молочної. Молочна на ділянці, прилеглий до Старо-Бердянського лісництва, характеризується наступними показниками: ширина русла – 30-45 м, глибина – до 4,5 метрів. Швидкість течії у маловодні 2007-2009 роки становила 0,3-0,4 м/с. Алтагирське (Богатирське) лісництво та Радивонівське розташовані на правому березі Молочного лиману, де розміщуються 11 дитячих оздоровчих таборів.

4. Ґрунтово-рослинний покрив

Ґрунтовий покрив досліджуваної території залежить від умов його формування. Розташування території у межах південного і посушливого Степу спричинило формування у її межах чорноземних малогумусних ґрунтів. Лише на крайньому півдні і південному заході зустрічаються каштанові ґрунти у комплексі з солонцями і солончаками, а по долинах річок – заплавні ґрунти [7]. Чорноземні ґрунти у межах території неоднорідні і змінюються залежно від рельєфу, кліматичних умов і типу рослинності. До сухого Степу приурочені чорноземи південні малогумусні, серед яких у дрібних пониженнях зустрічаються осолоділі, а також карбонатні різновиди. У заплавах річок, на узбережжі лиманів і на піщаних косах Азовського моря поширені солончакові ґрунти.

Малогумусні неглибокі чорноземи залягають у межах Приазовської височини та її схилів. Вони мають скорочений профіль гумусового горизонту (60-70 см). Чорноземи південні поширені у межах південностепової ландшафтної підзони. Глибина гумусового профілю складає 55-65 см. Темно-каштанові ґрунти поширені у межах сухостепової ландшафтної зони. Географічно займають південно-західну частину Північно-Західного Приазов'я (Якимівський, Мелітопольський і Приазовський адміністративні райони). Вони мають незначну глибину гумусового профілю (40-55 см), низький вміст гумусу в орному шарі (2.5-3.5%). Їм притаманні ознаки фізичної солонцюватості.

На теперішній час природна рослинність регіону зведена господарською діяльністю людини і зустрічається невеликими ділянками по крутих схилах балок, долинах річок і в межах близького залягання кристалічного фундаменту. Рослинність території пристосована до посушливих умов існування: нестача вологи упродовж більшої частини вегетаційного періоду та різні показники її загальної кількості є головним формоутворюючим фактором у житті рослин. У зв'язку з цим переважає трав'яний тип степової рослинності, а найбільш пристосованими до умов існування виявились ксероморфні злаки – ковила і типчак, а також деякі види різнотрав'я.

Згідно схеми геоботанічного районування, переважаючу частину досліджуваної території займає смуга типчакково-ковилових степів у поєднанні з подовими луками. Крайню, найбільш зволожену, північно-східну частину Приазов'я (найвища частина Приазовської височини) займає смуга різнотравно-типчакково-ковилових степів у поєднанні з рослинністю гранітних відслонень. Протилежний край Північно-Західного Приазов'я у зв'язку з його найбільшою посушливістю зайнятий смугою полинно-злакових степів у поєднанні з рослинністю солончаків і солонців. Рослинність морського узбережжя урізноманітнена лучно-солончаковими видами, поширеними на косах і островах. По річкових заплавах поширені заплавні солонцево-солончакові луки, а в подових западинах – лучна рослинність степових подів. Флора Північно-Західного Приазов'я включає не менше 2200 видів судинних рослин [8]. У флорі Північно-Західного Приазов'я трапляються більше 70 видів, що занесені до Червоної книги України. Серед них є як степові, так і лісові види, наприклад, сон чорніючий зустрічається на степових схилах та кам'янистих відслоненнях; півонія тонколиста росте на узліссях та вододілі; тюльпан Шренка

зустрічається у степах; ряска Буше – у байрачних лісах, заплавлених лісах, у заростях чагарників, на вологих трав'янистих луках; шафран сітчастий росте на трав'янистих степових схилах; тюльпан дібровний можна зустріти у лісових насадженнях та серед чагарників [11].

Особливістю територіальних рекреаційних лісокультурних систем є квартално-квадратна система насаджень, що сприяє раціональному проведенню процесу рекреації та керівництву лісництвами.

Домінуючими породами Богатирського (Алтагирського) лісництва є сосна, акація біла, шовковиця біла та чорна, дуб, ясен. Біля берегів лиману росте тамарікс та лох узколистий.

Основними породами дерев Старо-Бердянського лісництва є: гледичія, дуб, біла акація. Крім того, налічуються культури сосни звичайної, в невеликій кількості американський польовий клен, береза, а також деякі інші породи: ялівець віргінський, спірея середня. Із кущів – жовта акація, скумпія, клен татарський, на галявинах – терен.

В межах Радивонівського лісництва охороняється понад 40 видів деревно-чагарникових порід таких як акація, гледичія колюча, айлант найвищий, сосну довгоголова, тополя пірамідальна, катальпа, аморфа кущова, маслина срібляста, скумпія звичайна. Територія характеризується практично повною трансформацією природного рослинного покриву у зв'язку з заміною його лісовими насадженнями сосни, дубу, в'язу, клену. Визначальною рослинністю лісництва була типчаково-ковиловою, а в заплаві переважала рослинність лучних степів.

У Великоанадольському лісі є дендрологічний парк, закладений у 1950 році Д.К. Крайневим. Зі Східної Азії завезені сюди оксамит амурський, манчжурський, софора японська тощо. Флора Північної Америки представлена сосною жовтою, кленом сріблистим, хурмою віргінською, сумахом отруйним, ясенем пенсильванським. Найбільш повно показана флора Центральної та Північної Європи - це сосна гірська, катальпа бігонієвидна, горобина скандинавська та багато інших. Колекції деревних і чагарникових рослин служать наочним фондом для вивчення дендрології студентами лісного технікуму, а також привертають увагу фахівців й аматорів природи.

Великий інтерес викликають різноманітні насадження. У 27-му кварталі ростуть дерева сосни звичайної посадки 1912 року, що сягають висоти 26 м. Тут же мають місце посадки граба звичайного. Але основну цінність становлять дубові насадження, що створювалися впродовж останніх понад сто років. Це 140-літні дуби, висаджені В.Є. Граффом; змішані листяні насадження Л.Г. Барка та Н.Я. Дахнова; насадження періоду експедиції В.В. Докучаєва, діброви і соснові гаї, створені в наступні роки. Шумлять порівняно молоді ліси, посаджені після Великої Вітчизняної війни [6]. Трав'яний покрив у густих насадженнях майже відсутній. Зустрічаються різні тіньові бур'янисті види -кропива дводомна, чистотіл великий, гравілат міський. Тільки в 5-му і сусідніх з ним кварталах збереглися штучно введені конвалія, купина багатоквітка, кліщинець подовжений та інші лісові види трав'янистих рослин. Цікаво, що в 31-му кварталі зберігається невелика ділянка цілини, залишена за вказівкою Г.М. Висоцького. Тут ростуть багато видів степових

рослин, а на узліссях прижилися лісові трави, насаджені у 1913-1915 роках Г.М. Висоцьким. Степові рослини збереглися і по схилах великого ставка, особливо в його верхній частині, же зустрічаються й багато видів лугових і прибережно - водяних рослин.

5. Тваринний світ регіону

Тваринний світ Північно-Західного Приазов'я є досить різноманітним та унікальним, його вивчення знаходиться на недостатньому рівні та носить локальний характер. Існує певна нерівномірність процесу дослідження тваринного світу деяких районів Північно-Західного Приазов'я, де ще повністю не завершений навіть період інвентаризації тварин.

Орнітофауну регіону представляє приблизно 340 видів. Найбільшим хижим птахом регіону є орлан-білохвіст (родина Яструбині), який гніздиться тільки у плавнях Запорізького Придніпров'я, часто залишається на зимівлю на узбережжі Азовського моря та його лиманах. Фауна ссавців регіону представлена біля 65 видами.

Особливістю тваринного світу територіальних рекреаційних лісових систем є те, що у їх межах зустрічаються представники лісових та степових біоценозів та наявність перехідних зон – екоотів. Серед найбільш поширених видів тварин можна виділити наступні - заєць-русак, лисиця, білка, козуля, дикий кабан і навіть велетень лісу – лось та східний гість - єнотовидний собака. Ліс став не тільки місцем відпочинку та тривалої зупинки пролітних та кочуючи птахів, але й місцем масового гніздування багатьох корисних комахоїдів, Зерноїдів та хижих птахів. Тут зустрічаються в різні періоди року і птахи, рідкісні для степової зони України. В лісі птахи осідають, закріплюються і вже звідси розселюються в лісосмуги, сади, парки.

У лісництвах поширені такі види рекреації як фото-охота, рибальство, мисливство. Для цього існують на території лісів спеціальні тваринні розплідники для забезпечення кращого відпочинку рекреантів.

ВИСНОВКИ

Регіон Північно-Західного Приазов'я є досить унікальним та має комфортні умови та ресурси для проведення туризму та рекреації. У тектонічному відношенні територія розміщена на окраїні Українського кристалічного щита та частині Приазовської западини. Згідно геоморфологічного районування на території виділяється Приазовська височина та Причорноморська низовина. Клімат території помірно-континентальний, швидкість вітру коливається від 3,6 м/с до 4,2 м/с. Середня температура січня – від $-3,5^{\circ}\text{C}$ до $-4,0^{\circ}\text{C}$, липня – від $+23^{\circ}\text{C}$ до $+23,5^{\circ}\text{C}$. Територія має вихід до Азовського моря, яке взимку майже не замерзає. Гідрографічна мережа складається з 14 річок, озер та лиманів. Територіальне розташування території спричинило розповсюдження малогумусних чорноземних ґрунтів. Рослинний покрив досить різноманітний. Унікальним є співвідношення степової та лісової рослинності. До Червоної книги України занесені 70 видів судинних рослин. Також є рослини, які занесені до Європейського та Світового Червоного списків. Тваринний світ має не менше різноманіття. Серед унікальних

тварин є акліматизований собака єнотовидний, олені плямистий та шляхетний. У деяких районах з'явилися розсадники тутового шовкопряда. До червоної книги України занесені біля 70 видів тварин.

Список літератури

1. Бельгард А.Л. Степное лесоразведение / Бельгард А.Л. – М.: Лесн. пром.-ть, 1971. – 336 с.
2. Бронфман А.М. Азовское море: Основы реконструкции / А.М. Бронфман, Е.П. Хлебников. – Л.: Гидрометеиздат, 1985. – 271 с.
3. Вопросы изучения и освоения Азовского моря и его побережий: Сборник научных трудов. – Краснодар, 1974
4. Воровка В.П. Обґрунтування кордонів Північно-Західного Приазов'я // Мат. II Всеукр. наук.-практ. конф. «Географія та екологія: наука і освіта». – Умань: УДПУ, 2008.
5. Геоморфология Украинской ССР: учебное пособие / И.М. Рослий, Ю.А. Кошик, Э.Т. Паленко и др.; Под общ. ред. И.М. Рослого – К: Вища школа, 1990. – 287 с.
6. Глухов А.З. Рекреационные особенности лесонасаждений на юго-востоке Украины: монография / Глухов А.З., Кочина Е.В. – Донецк: Ноулидж, 2011. – 205 с.
7. Запорізька область: атлас / Ред. колегія: М.Ф. Голиков, чл. ред. колегії; О.С. Арабаджі, Ю.І. Глущенко, В.В. Гудзь, М.Г. Ігнатенко, В.Х. Огай, В.Д. Сіохін. – К.:ГУГКК, 1997. – 48с.
8. Коломійчук В.П. Важливі ботанічні території Приазов'я / Коломійчук В.П., Онищенко В.А., Перегрим М.М. – К.: Альтерпрес, 2012. – 116 с.
9. Петrenchенко В.І. Тваринний світ Запорізької області. Підготовка до зоолого-краєзнавчих конкурсів: навч.-метод. Посібник. – Частина II. – Запоріжжя: КЗ "ЗОЦКУМ" ЗОР., 2011. - 44 с.
10. Рева М.Л. Великоанадольський лес / Рева М.Л. – Донецк "Донбасс", 1976. – 31с.
11. Червона книга України. Рослинний світ. Під загальною редакцією члена кореспондента НАН України Я.П. Дідуха. – К.: "Глобалконсалтинг", 2009. – 912 с.

Яценко А.Д. Природные условия и ресурсы территориальных рекреационных лесных окультурных систем / А.Д. Яценко // Ученые записки Таврического национального университета имени В.И. Вернадского. Серия: География. – 2013. – Т. 26 (65), № 4. – С. 87–96.

В статье рассмотрены основные природные условия и ресурсы региона Северо-Западного Приазовья, а именно территориальных рекреационных лесокультурных систем. Описаны территориальные границы региона исследования, тектоническая и геоморфологическая структуры, гидрографическая сеть и климат региона, почвенно-растительный покров и животный мир. Приведены главные природные факторы, которые способствуют развитию рекреации и туризма, а именно влияние лесных насаждений на состояние атмосферы, снижение скорости ветра, создание особенного микроклимата и выделение фитонцидов.

Ключевые слова: регион Северо-Западного Приазовья, доминирующая порода, экотоны, лесонасаждения.

NATURAL CONDITIONS AND RESOURCES TERRITORIAL SYSTEM OF RECREATION SILVICULTURAL NORTH-WESTERN AZOV

Yatsenko A.D.

Kyiv National University of Taras Shevchenko

E-mail: anastasiya.yacenko.88@mail.ru

The article describes the main natural conditions and resources of territorial recreation forest systems North-Western Azov. The main publications and research work in this area. The boundaries of the study area, which are mainly held in the basins of the rivers, and to the south overlook the Sea of Azov. In the area of research includes such recreational

forest systems as Veliko Anadol forest - the largest man-made forest in Europe, with an area of 2400ga also include Staro-Berdyanske forestry, Bogatyr (Altagirskoe) and Radionovsky forestry. All forest systems have favorable conditions for them to recreation and tourism. The presence of these forest systems with the appropriate infrastructure and management is particularly important for the steppe region of the country. In tectonically all recreational systems in the region have similar structure as well as within a short distance of each other. They are located within the southern outskirts of the Ukrainian crystalline shield (Priazovsky array), as well as adjacent to the south-west of the Black Sea lowlands. Reliefo Northwestern Azov quite varied and depends on the intensity of tectonic structures and the manifestation of exogenous geomorphological processes. The total height change within the North-Western Azov occurs gradually from the southwest to the northeast of 5-10 m above sea level. The surface relievo is complicated by ravines and gullies, with the bulk of them concentrated on the slopes of hills south and west exposure. The climate is continental territory with distinct arid, dry winds phenomena - a typical steppe climate, which is due to the peculiarities of incoming solar radiation, atmospheric circulation and the nature of the underlying surface. Average annual temperatures range from 8,5 ° C to 9,6 ° C. The average temperature in January is - from -3,5 ° C to -4,0 ° C, in July - from +23 ° C to +23,5 ° C. Forest plantations create a special micro-climate that is more favorable for recreation and tourism. Forests reduce wind speed, air temperature in summer for one or two degrees is reduced in comparison with the environment. In the North-West Azov there are 14 rivers, as belonging to the Azov Sea. In rivers meet in the lake, the location of which is natural. On the coast of the Azov Sea are estuary and lagoon lake. The former include estuaries Milk and Tubalsky. The soil of the study area depends on the conditions of its formation. Location within the territory south and arid steppe resulted in the formation of its limits chernozem humus-poor soils. Only in the extreme south and south-west are chestnut soils in combination with saline and salt marshes and river valleys - floodplain soils. Wildlife Northwest Azov has a diverse and unique, its study is insufficient and is local in nature. Feature local wildlife recreational forest systems is that within them there are representatives of forest and steppe biomes and the presence of transition zones - ecotypes. Among the most common species are the following - hare, fox, squirrel, roe deer, wild boar and even a giant forest - moose and eastern guest - raccoon dog.

Keywords: region North Western Azov, the dominant species, ecotones, afforestation.

References

1. Bellegarde A.L. Steppe afforestation/ Bellegarde A.L. - Moscow: Lesn. prom. Th, 1971. - 336 p.
2. Bronfman A.M. Sea of Azov: Fundamentals reconstruction / A. Bronfman, E.P. Khlebnikov. - L.: Gidrometeoizdat, 1985. - 271 p.
3. Questions study Sea of Azov and development of the sea and its shores: Proceedings. - Krasnodar, 1974
4. Vorovka V.P. Justification borders Northwest Azov // Math. II All-Ukrainian. scientific and practical. conf. "Geography and Ecology: science and education." - Uman: USPU, 2008.
5. Geomorphology Ukrainian SSR: Textbook / I.M. Rosluy, Y.A. Basket, T.E. Palenque et al., Pod Society. yet. I.M. Rosluy - K: High School, 1990. - 287 p.
6. Gluhov A.Z. Recreational features of forests in the south-east of Ukraine: monograph / Gluhov A.Z., Cochin E.V. - Donetsk: Noulidzh, 2011. - 205.

7. Zaporozhye region: satin / Red. Board: M.F Golikov, member. yet. Board, O. Arabadji, Y. Gluschenko, V. Hutz, M.H Ignatenko, W.H Ohio, V.D Siohin. - K. HUHKK, 1997. - 48s.
8. Kolomyichuk V.P Important botanical area Azov / Kolomyichuk V.P., Onishchenko V.A., Peregrym M.M. - K. Alterpress, 2012. - 116 p.
9. Petrechenko V.I. Wildlife Zaporozhye region. Preparation of Zoology and lore competitions: Teach method. Guide. - Part II. - Zaporozhye: BB "ZOTSTKUM" AB., 2011. - 44 p.
10. Reva M.L .Velikoanadolsk les / Reva ML - Donetsk "Donbass", 1976. – 31 p.
11. Red Book of Ukraine. Flora. Under the general editorship of Corresponding Member of NAS of Ukraine Y.P Didukh. - K.: "Hlobalkonsaltnh", 2009. - 912 p.

Поступила в редакцию 22.11.2013 г.